

Nr 206.

Kungl. Maj:ts proposition till riksdagen angående anslag för budgetåret 1943/44 till bidrag till anordnande av skolbarnsbespisning; given Stockholms slott den 9 april 1943.

Kungl. Maj:t vill härmed, under återopande av bilagda utdrag av statsrådsprotokollet över ecklesiastikärenden för denna dag, föreslå riksdagen att bifalla det förslag, om vars avlåtande till riksdagen föredragande departementschefen hemställt.

GUSTAF.

Gösta Bagge.

Utdrag av protokollet över ecklesiastikärenden, hållet inför Hans Maj:t Konungen i statsrådet å Stockholms slott den 9 april 1943.

Närvarande:

Statsministern HANSSON, ministern för utrikes ärendena GÜNTHER, statsråden PEHRSSON-BRAMSTORP, WIGFORSS, MÖLLER, SKÖLD, ERIKSSON, BERGQUIST, BAGGE, ANDERSSON, DOMÖ, ROSANDER, GJÖRES, EWERLÖF.

Chefen för ecklesiastikdepartementet, statsrådet Bagge anför efter gemensam beredning med chefen för finansdepartementet följande.

Enligt den till 1943 års statsverksproposition fogade bilagan åttonde huvudtiteln, punkten 163, har Kungl. Maj:t föreslagit riksdagen att, i avbidan på den proposition i ämnet, som kunde vara riksdagen förelagd, beräkna för budgetåret 1943/44 till Folkskolor m. m.: Bidrag till anordnande av skolbarnsbespisning ett reservationsanslag av 1,000,000 kronor.

Jag ber nu att få ånyo anmäla ärendet.

Gällande bidragsgrunder. Enligt kungörelsen den 8 maj 1942 (nr 262) angående statsbidrag till anordnande av skolbarnsbespisning kan sådant bidrag

tilldelas skoldistrikt *på landsbygden*, under förutsättning *dels* att inom distriktet föreligger behov av sådan bespisning med hänsyn till antalet barn från hem med svag ekonomisk ställning, antalet barn med lång skolväg, arbetslöshet eller annan därmed jämförlig omständighet, *dels ock* att distriktet med hänsyn till det kommunala skattetrycket är i behov av statsbidrag till bestridande av kostnaderna för bespisningen eller eljest på grund av särskilda omständigheter finnes böra erhålla sådant bidrag.

Statsbidrag kan även i undantagsfall, efter medgivande av länsstyrelsen, utgå för kostnader för i skolbarnsbespisningen deltagande barn, vilka icke uppnått den för skolgång bestämda åldern.

Vid statsunderstödd skolbarnsbespisning skall iakttagas bland annat, att bespisningen i första hand bör stå öppen för barn med lång skolväg, klena eller sjuka barn, barn från hem med svag ekonomisk ställning samt barn, vilka eljest icke kunna under frukostrasten erhålla en ur näringssynpunkt fullgod måltid i sina hem.

Vidare gäller, att skolmåltid skall tillhandahållas kostnadsfritt eller mot avgift, som icke får överstiga skoldistriktets självkostnad för måltiden. Avgift må upptagas, då målsman för barn, som deltar i bespisningen, finnes utan svårighet kunna erlagga avgiften.

Statsbidrag må i regel utgå med högst 50 procent av skoldistriktets utav länsstyrelsen godkända verkliga kostnader för bespisningen. Där särskilda förhållanden därtill föranleda, må länsstyrelsen medgiva högre statsbidrag, dock högst med 80 procent av kostnaderna.

Anslagsfördelningen innevarande budgetår. Ifrågavarande anslag är för innevarande budgetår uppfört med 1,000,000 kronor, vilket belopp enligt Kungl. Maj:ts beslut den 11 september 1942 fördelats på följande sätt:

Stockholms län	kronor	7,000
Södermanlands län	»	500
Kalmar län	»	1,500
Blekinge län	»	8,000
Göteborgs och Bohus län	»	90,000
Värmlands län	»	32,500
Gävleborgs län	»	2,500
Västernorrlands län	»	229,000
Jämtlands län	»	30,000
Västerbottens län	»	74,000
Norrbottnens län	»	525,000

Summa kronor 1,000,000.

Sedermåra har Kungl. Maj:t med anlitande av vissa uppkomna reservationer genom beslut den 8 januari 1943 medgivit utbetalande av ytterligare följande belopp, nämligen

Uppsala län	kronor	5,100
Gotlands län	»	1,100
Kalmar län	»	700
Jämtlands län	»	2,500
Västernorrlands län	»	2,100
Summa kronor		11,500.

Vidare har Kungl. Maj:t den 22 januari 1943 anvisat 6,850 kronor från barnbespisningsanslaget jämte 1,050 kronor från åttonde huvudtitelnslanslag till extra utgifter för anordnande av vissa försök med skolbarnsbespisning inom Västernorrlands län.

Anslag till nämnda försök hade begärts av en inom Västernorrlands län tillsatt kommitté med uppgift att verka för folkhälsa och folknäring i länet. Till stöd för sin framställning hade kommittén anfört i huvudsak följande. Kommittén hade beslutat undersöka förekomsten av bristsjukdomar och dessas samband med kosten, utreda kostens sammansättning samt anordna skolbarnsbespisning m. m. De planerade undersökningarna hade påbörjats under vintern 1941/42. Enligt kommitténs mening föreläge inom Västernorrlands län särskilda skäl för skolbarnsbespisning. Den konstaterade förekomsten av bristsjukdomar på länets landsbygd liksom ock kostens ensidiga inriktning gjorde denna fråga ytterligare aktuell. Skolbarnsbespisningen borde bli ett av de viktigaste medlen för att uppnå en höjning av näringsstandarden hos landsbygdens befolkning. Då kosten delvis vore en vanesak, vore det synnerligen värdefullt att vänja skolbarnen vid en allsidig kost. Kommittén hade för avsikt att införa försöksbespisning i tre skolor för sammanlagt 100 elever under 200 dagar. Bespisningen skulle anordnas på olika sätt. Vid en skola skulle bespisningen anordnas med så allsidig kost som möjligt, vid en annan med något enklare kost, huvudsakligen gröt och mjölk, och vid en tredje med endast mjölk. Varje försöksperiod skulle omfatta en termin. Barnen skulle före och efter försöksperioden undersökas av läkare och tandläkare. Under perioden skulle barnen stå under observation av lärare med hänsyn till eventuell sjuklighet, förmåga att tillgodogöra sig undervisningen m. m. Jämförelse skulle vidare anställas med barn från angränsande skola utan bespisning. På angivna sätt skulle kommittén söka komma till en uppfattning om bespisningens inverkan på barnen i fysiskt och psykiskt hänseende samt vidare om lämpliga sammansättningar av skolbarnens kost. Sammanlagda kostnaden för bespisningen jämte läkar- och tandläkarundersökningar beräknades uppgå till 11,000 kronor, varav för maten och dess anrättande 8,580 kronor, för lokaler, städning m. m. 1,575 kronor och för läkarundersökningar 845 kronor. Av kostnaderna beräknades 3,100 kronor komma att bestridas av anslag från landstinget. Kommittén anhölle på grund härav om statsbidrag för ändamålet med 7,900 kronor.

Skolöverstyrelsens framställning. Överstyrelsen har hemställt om en anslagshöjning med 500,000 kronor till 1,500,000 kronor och har till stöd här för anført i huvudsak följande.

För erhållande av bidrag ur det för innevarande budgetår beviljade anslaget av 1,000,000 kronor ha ansökningar inkommit på sätt framgår av följande sammanställning.¹

L ä n	Av skolstyrelserna		Av länsstyrelse förslaget belopp	Av Kungl. Maj:t beviljat belopp
	beräknad kostnad	begärt statsbidrag		
Stockholms	22,659	9,195	9,195	7,000
Södermanlands	1,550	770	770	500
Kalmar	3,780	1,890	1,890	1,500
Blekinge	15,107	15,107	12,000	8,000
Göteborgs och Bohus	211,884	171,141	148,696	90,000
Värmlands	84,646	64,282	64,281	32,500
Gävleborgs	6,089	3,000	3,000	2,500
Jämtlands	79,452	57,939	51,320	30,000
Västernorrlands	705,641	550,176	256,200	229,000
Västerbottens	185,055	116,303	82,920	74,000
Norrbottnens	1,228,579	877,077	605,500	525,000
	2,544,442	1,866,880	1,235,772	1,000,000

Såsom av denna tablå framgår ha ansökningar om statsbidrag inkommit från elva län eller från lika många som föregående år. De beräknade kostnaderna uppvisa en stegring av i runt tal 700,000 kronor, och antalet barn, som uppgivits skola få del av bespisningen, har ökats med i runt tal 8,500 från omkring 34,000 till omkring 42,500. Det för innevarande budgetår till 1 miljon kronor höjda anslaget utgör endast 40 procent av de beräknade kostnaderna. Statsbidraget är dock avsett att täcka i regel 50 procent av dessa kostnader, och där särskilda förhållanden därtill föranleda, kan bidraget höjas till 80 procent. Länsstyrelserna, som omhänderhava fördelningen av bidragen till de därtill berättigade skoldistrikten, ha i övervägande antal föreliggande fall räknat med en procentuell tilldelning av understöd med över hälften av omkostnaderna, och, där understödet är särskilt trängande, t. ex. i stenhuggardistrikten i Bohuslän och Blekinge samt i de norrländska länen, med ett bidrag av 80 procent.

Då de nuvarande försörjningssvårigheterna ställa ökade krav på statsmakternas medverkan till förebyggande av menliga följder för skolungdomen av den inträdda knappheten på livsmedel och då centraliseringen av folkskoleväsendet medfört indragning av en mängd smärre skolor samt barnens överflyttning medelst skolskjutsar till längre från hemmen belägna

¹ De ansökningar, som avsågos med Kungl. Maj:ts beslut den 8 och den 22 januari 1943, ej medräknade.

skolor med därav följande besvärligare kostförhållanden, så synes det överstyrelsen önskvärt, att i större utsträckning än hittills möjlighet beredes skoldistriktet att anordna skolbarnbespisning med understöd av statsmedel. Överstyrelsen hyser den förmodan, att det av 1942 års riksdag höjda anslaget för ändamålet skall föranleda ett större antal skoldistrikt än hittills att söka statsbidrag, varjämte de ändrade bestämmelserna rörande behovsprövningen tvivelsutan komma att stimulera det kommunala initiativet till anordnande av skolbarnbespisning.

Då såsom här påpekats det nu utgående anslaget icke täcker mera än omkring 40 procent av de beräknade kostnaderna för redan pågående bespisning, då det vidare kan förmodas, att väsentligt ökade krav på erhållande av bidrag komma att ställas av skoldistriktet, och då slutligen hela frågan om skolbarnbespisning i nuvarande försörjningsläge måste anses vara en fråga av betydande social vikt, så förmenar överstyrelsen, att anslaget till skolbarnbespisning bör väsentligt höjas. Därest bidraget skulle till samtliga de skoldistrikt, som för innevarande budgetår ansöka därom, beräknas till blott 50 procent av kostnaderna, skulle det erforderliga totalbeloppet utgå med i runt tal 1,275,000 kronor. Då ett mycket stort antal av de sökande skoldistriktet, särskilt de norrländska, på vilka kommer ungefär hälften av samtliga de barn, som skola erhålla bespisning, hava samlade utgifter för sådan bespisning på mellan 50,000 och 175,000 kronor, blir i de fall, då blott cirka hälften av kostnaderna kunna täckas med statsbidrag, skolbarnbespisningen för dessa distrikt en synnerligen betungande social omsorg. En höjning av anslaget med 500,000 kronor skulle betyda, att i runt tal 60 procent av nu beräknade totalkostnader skulle kunna bestridas med statsmedel.

Yttrande av 1941 års befolkningsutredning. Sedan Kungl. Maj:t anbefallt 1941 års befolkningsutredning att avgiva utlåtande över skolöverstyrelsens framställning, har utredningen i en överlämnad promemoria föreslagit, att ifrågavarande anslag måtte för nästa budgetår uppföras med 2,750,000 kronor.

Befolkningsutredningen har företagit en utredning rörande omfattningen av den skolbarnbespisningsverksamhet, som — med och utan statsunderstöd — ägt rum under läsåret 1940/41, och har därjämte inhämtat särskilda uppgifter rörande den statsunderstödda bespisningsverksamheten under läsåret 1941/42. Av utredningen inhämtas bland annat.

Skolbarnbespisningen läsåret 1940/41.

Under läsåret 1940/41 var skolbarnbespisning anordnad i 280 av landets 2,458 skoldistrikt, därav i 197 landsbygdsdistrikt och i 83 städer. Av landsbygdsdistriktet åtnjöto 75 (därav 49 i Norrland) statsbidrag. Antalet bespisade barn utgjorde omkring 69,660, utgörande 12.9 procent av samtliga folkskolebarn. På landsbygden utspisades 36,400 barn, i städerna 33,200, motsvarande 9.5 procent respektive 21.3 procent av antalet folkskolebarn. Motsvarande jämförelsetal för de särskilda länen voro följande.

Län	Lands- bygd	Städer	Samtliga orter	Län	Lands- bygd	Städer	Samtliga orter
Stockholms stad	—	33.2	33.2	Skaraborgs län	0.2	9.2	1.9
Stockholms län	7.7	16.1	9.1	Värmlands län	3.7	27.4	7.6
Uppsala län	2.9	17.9	5.9	Örebro län	4.7	18.7	8.9
Södermanlands län . .	1.9	12.6	5.4	Västmanlands län . . .	0.8	18.1	6.0
Östergötlands län . . .	4.7	18.4	9.4	Kopparbergs län	4.0	14.8	5.2
Jönköpings län	0.5	25.0	8.7	Gävleborgs län	3.0	26.9	6.9
Kronobergs län	0.8	7.8	1.5	Västernorrlands län . .	27.1	18.5	26.1
Kalmar län	1.0	12.2	3.1	Jämtlands län	2.5	6.6	2.8
Gotlands län	8.6	7.8	1.5	Västerbottens län . . .	11.2	7.2	10.9
Blekinge län	6.0	9.0	6.8	Norrbottnens län	64.4	7.7	59.5
Kristianstads län	1.0	10.3	2.0	Hela riket	9.5	21.3	12.9
Malmöhus län	0.1	17.9	8.6				
Hallands län	3.5	8.8	5.0				
Göteborgs o. Bohus län	23.6	27.0	25.6				
Älvsborgs län	1.0	17.9	5.5				

Vid de skolor, där skolbarnen utspisades, deltog i genomsnitt för hela riket omkring 37 procent av ifrågavarande skolors elever i bespisningen. Motsvarande jämförelsetal för skolor på landsbygden var emellertid 64 procent och för skolor i städer och köpingar 25 procent. I Göteborgs och Bohus, Västernorrlands och Norrbottens län förekom det tämligen ofta i skolor på landsbygden, att samtliga elever deltog i bespisningen. Med undantag för ovannämnda län var det dock även på landsbygden vanligast, att endast en del av barnen i vederbörande skola erhöi skolmåltid. Huskvarna är den enda stad, som uppgivit, att samtliga skolbarn hade tillgång till skolbespisning.

Med avseende på det antal veckor av läsåret, under vilka skolbespisningen fortgått, kan en avsevärd skillnad mellan landsbygd och städer konstateras. Genomsnittliga antalet veckor med bespisning utgjorde sålunda i landsbygds-skolorna omkring 17, d. v. s. ungefär halva läsåret, mot i stadsskolorna omkring 29 eller större delen av läsåret.

Skolbespisningen synes i flertalet fall ha varit helt kostnadsfri för samtliga deltagande barn. I de nordligaste länen var detta nästan genomgående fallet, medan i övriga delar av landet avgift förekom i ett flertal skoldistrikt. Närmare upplysningar om avgiftens storlek och efter vilka grunder den uttogs saknas emellertid i de flesta fall.

Att döma av uppgifterna angående den tid på dagen, till vilken bespisningen varit förlagd, utgjordes skolmåltiderna i en del distrikt av ett frukostmål på förmiddagen och i andra av ett lunch- eller middagsmål omkring kl. 12 på dagen.

Den statsunderstödda skolbarnsbespisningen läsåret 1941/42.

Den statsunderstödda skolbarnsbespisningens omfattning under läsåret 1941/42 framgår av följande sammanställning.

L ä n	Antal skol-distrikt	Hela antalet elever i folk- och småskolor	Därav elever, som deltagit i bespisningen		Antal dagar, varunder		Totalkostnader för bespisningen under läsåret, kronor	Därav täcktes genom erhållna statsbidrag	
			antal	%	undervisningen pågick	bespisningen pågick		kronor	%
Blekinge	2	232	230	99.1	213	71	3,153	2,523	80
Göteborgs o. Bohus	12	3,244	2,986	92.0	204	82	88,096	57,705	66
Värmlands	6	2,233	745	33.4	207	112	23,713	11,001	46
Västernorrlands . .	14	7,778	7,523	96.7	211	113	238,597	99,628	42
Jämtlands	2	477	83	17.4	209	111	5,308	2,875	54
Västerbottens . . .	12	9,183	2,496	27.2	207	81	114,264	50,965	45
Norrbottnens	20	20,770	17,200	82.8	212	104	673,617	271,261	40
Hela riket	68	43,917	31,263	71.2	210	102	1,146,748	495,958	43

Det antal i statsunderstödd bespisning deltagande barn, som redovisas i den ovan lämnade sammanställningen, motsvarade i själva verket icke mindre än 85 procent av skolbarnsbespisningens totala omfattning på landsbygden.

Den statsunderstödda barnbespisningsverksamhetens dominerande omfattning i förhållande till övrig med enbart kommunala eller andra, icke statliga medel finansierad skolbarnsbespisning på landsbygden sammanhänger bland annat med det tidigare till statsbidragen knutna villkoret, att i princip *samtliga* barn vid den skola, där skolmåltider anordnats med hjälp av statliga medel, hade rätt att deltaga i måltiderna. Länsstyrelserna kunde föreskriva eller medgiva undantag från denna regel och ha även i viss utsträckning funnit sig föranlåtna att utnyttja denna befogenhet. För läsåret 1941/42 hade sålunda dylika medgivanden lämnats i Västerbottens län i 10 fall, i Västernorrlands län i 2 fall och i Norrbottens län i likaledes 2 fall, sålunda i hela riket i tillhoppa 14 fall. Medgivandena föranleddes beträffande samtliga berörda distrikt eller skolor av ifrågavarande kommuners ekonomiska ställning, varjämte i fråga om ett distrikt knappheten på tillgängligt lokalutrymme varit bidragande omständighet; i fråga om två andra distrikt hade vid ärendets prövning hänsyn jämväl tagits till att bespisningen, därest undantag ej medgivits, skulle fått begränsas till alltför kort del av läsåret för att kunna anses fylla sitt ändamål. Länsstyrelsernas medgivanden inneburo, att deltagande i skolmåltiderna begränsades till att omfatta på en del håll endast barn från fattiga familjer och med lång skolväg men på andra håll samtliga barn med lång skolväg och dessutom barn, som hade sin bostad nära skolan men av ekonomiska eller andra orsaker voro i behov av bespisningen.

Det må i detta sammanhang också nämnas, att inom en del distrikt bespisning endast anordnats vid vissa till distriktet hörande skolor och följaktligen endast är tillgänglig för eleverna vid ifrågavarande skolor. Inom vissa norrländska distrikt anlätades ej heller skolbarnsbespisningen av barn, som voro inackorderade i skolhem. Trots nämnda inskränkningar i deltagandet i bespisningen hade inom de i enqüeten redovisade 68 skoldistrikten genomsnittligen över 70 procent av samtliga elever deltagit i måltiderna. I

över halva antalet distrikt omfattade bespisningen samtliga eller så gott som samtliga elever och i ytterligare ungefär en fjärdedel av distrikten i varje fall över 50 procent av det totala elevantalet. Bland de återstående distrikten, där deltagandet i bespisningen överhuvudtaget var förhållandevis litet, begränsades detta inom sju områden till mindre än 20 procent av barnen.

I bestämmelserna för statsbidragen stadgas ingenting om antalet bespisningsdagar under läsåret, utan det föreskrives endast, att den till länsstyrelsen ställda ansökan skall innehålla uppgift härom. Med avseende på det antal dagar per läsår, under vilka barnbespisningen fortgick i de 68 statsunderstödda distrikten, ger enquêten till resultat, att verksamheten genomsnittligen icke omfattade fullt halva antalet verkliga undervisningsdagar. En närmare belysning av den tid, varunder bespisningen pågick i de enskilda fallen, erhålles i nedanstående tablå; till jämförelse meddelas, att antalet läsdagar inom de olika skoldistrikten endast varierade mellan 192 och 215 dagar.

Antal dagar, då skolmältider voro anordnade	Antal skoldistrikt	I skolmältider deltagande barn	
		antal	%
Mindre än 50	7	2,394	7.7
50—74	19	11,266	36.0
75—99	13	4,594	14.7
100—124	16	8,222	26.3
125—149	2	723	2.3
150—174	3	595	1.9
175—199	3	1,944	6.2
200 och däröver	5	1,525	4.9
Summa	68	31,263	100.0

En jämförelse av å ena sidan antalet i skolbarnsbespisningen deltagande barn och å andra sidan antalet bespisningsdagar synes ge vid handen, att villkoren för statsbidragen, såsom förut antytts, medfört en betydelsefull utvidgning av verksamhetens omfattning ur förstnämnda synpunkt, men att verksamhetstiden fortfarande var starkt begränsad. Några exempel på en påfallande stark begränsning av verksamhetens omfattning i båda de nämnda avseendena kunna dock nämnas. I ett värmlandsdistrikt med sammanlagt 453 skolbarn deltog sålunda endast 70 barn i bespisningen, som pågick under i medeltal för olika skolor inom distriktet 72 dagar, och i fyra västerbottensdistrikt med respektive 1,074, 712, 596 och 255 elever voro skolmältiderna tillgängliga för respektive 170, 265, 135 och 71 av eleverna under 17—60 dagar.

Enligt erhållna uppgifter uppgingo under läsåret 1941/42 de verkliga kostnaderna för skolbarnsbespisningen till sammanlagt omkring 1,147,000 kronor, varav omkring 496,000 kronor eller 43 procent täcktes av statsbidragen. Relationen mellan kostnader och statsbidrag i de enskilda fallen framgår av nedanstående sammanställning:

Antal redovisade	Därav antal distrikt resp. barn, för vilka totalkostnaderna för bespisningen täcktes av erhållna statsbidrag till								
	mindre än 20 %	20—29 %	30—39 %	40—49 %	50 %	51—59 %	60—69 %	70—79 %	80 %
a) skoldistrikt 68	2	4	9	16	5	7	9	8	8
b) bespisade barn 31,263	662	4,880	4,170	10,191	1,480	2,820	3,392	1,853	1,815

Statsbidragen, som äro avsedda att täcka upp till 50 eller i vissa fall 80 procent av de totala kostnaderna, visa sig sålunda oftast endast täcka en mindre del därav. Till ytterligare belysning av dessa förhållanden lämnas i efterföljande tablå en fördelning av de redovisade skoldistrikten med hänsyn till å ena sidan de statliga barnbespisningsbidragens storlek och å andra sidan den kommunala utdebiteringen å ifrågavarande orter:

Statsbidragets storlek i förhållande till totalkostnaderna	Antal redovisade distrikt	Därav distrikt, där utdebiteringen av allmän kommunal-skatt utgjorde per skattekrona (enligt 1940 års taxering)					
		mindre än 10	10—14	15—19	20—24	25—29	30 och däröver
mindre än 50 %	31	1	15	10	3	1	1
50 %	5	1	3	1	—	—	—
51—79 %	24	—	5	10	6	2	1
80 %	8	—	—	3	4	1	—
Summa	68	2	23	24	13	4	2

I det föregående har omnämnts, att de inskränkningar i rättigheten att deltaga i statsunderstödd barnbespisning, som med vederbörande länsstyrelses medgivande företagits på vissa håll, i första hand föranleddes av ekonomiska skäl. Enligt vad den hösten 1941 inom ecklesiastikdepartementet verkställda utredningen angående den statsunderstödda skolbarnbespisningen gav vid handen, hade ekonomiska skäl även varit avgörande, när barnbespisningen inskränkts till att endast omfatta en kortare del av året. På grundval av det nu föreliggande materialet ha vissa beräkningar kunnat utföras till belysning av statsbidragens betydelse för bespisningens omfattning med avseende på såväl antalet deltagande barn som den tid, varunder verksamheten pågick. Resultaten av dessa beräkningar kunna sammanfattas på följande sätt:

Statsbidragets storlek i förhållande till totalkostnaderna	Antal i bespisningen deltagande barn i % av hela elevantalet	Medelantal dagar, varunder bespisning var anordnad
Mindre än 50 %	68.0	96
50 %	84.4	109
51—79 %	74.2	85
80 %	90.1	88
Summa	71.2	102

Ett mera direkt uttryck för sammanhanget mellan bespisningens omfattning och statsbidragens storlek erhålles av svaren på de i enquêten gjorda förfrågningarna hos skoldistriktet angående dels det ungefärliga antal barn, som skulle kunna erhålla skolmåltider, dels det ungefärliga antal dagar, som bespisningen skulle kunna pågå, därest statsbidraget utvidgades att i samtliga fall fullt täcka 50 respektive 80 procent av de verkliga kostnaderna för bespisningsverksamheten.

Svaren på frågorna ge vid handen, att en ökning av statsbidraget, så att detta täckte för vissa distrikt fullt 50 och för andra fullt 80 procent av de verkliga kostnaderna, beräknades medföra en ökning av antalet bespisade barn från nuvarande 31,200 till omkring 33,000, d. v. s. med 1,800 eller drygt 5 procent, och av antalet bespisningsdagar från nuvarande medelantal 102 till över 120, d. v. s. med ungefär 3 veckor. Det kan vidare nämnas, att ett utökande av statsunderstödet, så att detta inom samtliga distrikt motsvarade 80 procent av utgifterna för skolmåltiderna, skulle enligt de erhållna uppgifterna resultera i en ökning av antalet bespisade barn till omkring 36,700, d. v. s. med ungefär 5,500 eller mer än 17 procent, och av antalet bespisningsdagar till närmare 150 per läsår, d. v. s. med icke mindre än 8 veckor.

Befolkningsutredningen anser, att behovet av skolbarnsbespisning väsentligt ökat, samt anför i detta hänseende.

I samband med den inom ecklesiastikdepartementet den 29 november 1941 igångsatta utredningen angående rationalisering av skolbarnsbespisningen hade folkskolinspektörerna anmodats uttala sig om behovet av ökad skolbespisning. Av de inspektörer, som i detta hänseende inkommo med yttranden, hade icke mindre än 42 uttalat, att ett ökat behov av barnbespisning dåmera förefunnes, medan 7 inspektörer icke ansett detta vara fallet inom vederbörande inspektionsområden. Två folkskolinspektörer uttryckte sig mera tveksamt i frågan. Det föreföll av yttrandena, som om behovet av barnbespisning vore relativt ringa i de södra delarna av landet; särskilt syntes detta gälla Småland, Skåne och Halland. Allmänt uppgavs av inspektörerna, att barnen från jordbrukarhem icke vore ur näringssynpunkt nämnvärt sämre ställda då än tidigare, medan svårigheter i detta avseende konstaterades i fråga om barnen i industrialiserade trakter och i skogsbygder.

Sistnämnda förhållande sammanhänge med att, enligt vad inspektörerna uppgivit, den främsta anledningen till det ökade behovet av skolbespisning var ransoneringen av viktiga livsmedel. Särskilt framhölls, att brist på bröd och matfett ofta gjorde det svårt för hem, där en eller flera vuxna familjemedlemmar skulle utrustas med matsäck, att få tillräckligt av dessa livsmedel också för skolbarnen. Den allmänna prisfördyringen på matvaror angavs jämväl som orsak till ökat behov av skolbespisning. Folkskolinspektörerna, framför allt i Norrland, pekade i förevarande sammanhang även på den ökade centraliseringen av folkskoleväsendet och de långa skolvägarna. Slutligen framhölls i vissa fall, att inkallelser till militärtjänst och arbetslöshet medfört ett ökat hjälpbehov.

De skäl, som för drygt ett år sedan anfördes till förmån för en vidgad barnbespisning i skolorna, torde kvarstå med oförändrad eller ökad styrka. Dock synes arbetslöshet ej längre kunna åberopas som motiv i detta hänseende. Enligt vad från åtskilliga håll erfares tillgodoser man i familjer, där

flera familjemedlemmar skola utrustas med matsäck, av lättförklarliga skäl i första hand de personer, som ha tungt arbete. I regel får därför familjefadern en matsäck, som är ur närings synpunkt något så när tillfredsställande. Många gånger kommer han därvid att tära även på den övriga familjens tilldelning av ransonerade livsmedel. Skolbarnen försättas under sådana förhållanden stundom i ett sämre läge än vad ransoneringsen i sig själv skulle nödvändig göra.

Behovet av skolbarnsbespisning måste därför nu — trots att vissa delar av befolkningen ha relativt större inkomster än tidigare — anses ha väsentligt ökat. I många fall har man också under sistlidna höst igångsatt bespisning i sådana skoldistrikt, där dylik ej tidigare varit anordnad. Ej sällan torde dock för en utvidgning av barnbespisningen statsbidrag vara erforderliga.

Befolkningsutredningens promemoria utmynnar som nämnts i en framställning om anslagshöjning till 2,750,000 kronor. Beträffande anslagsbehovet yttrar utredningen i huvudsak följande.

En höjning av anslaget till skolbarnsbespisning till 1,500,000 kronor, såsom skolöverstyrelsen föreslagit, skulle sannolikt vara tillräcklig för att medgiva skäligt statsbidrag till verksamheten i *den omfattning, den har under innevarande läsår*. Skoldistriktet skulle alltså kunna få bidrag med 50 eller, i vissa fall, upp till 80 procent av de verkliga kostnaderna. Utan tvivel skulle detta vara av stor betydelse. Hittills har nämligen ovissheten om, hur stort procentuellt statsbidrag som kan erhållas, varit ett betydande hinder för verksamhetens tillväxt. Av i det föregående lämnade statistiska uppgifter framgår, att det samlade statsbidraget i de undersökta skoldistriktet endast uppgått till något mer än 40 procent av de totala kostnaderna för ändamålet. I vissa enskilda fall har man exempelvis beräknat att få 80 procent av kostnaderna täckta, medan det sedermera beviljade statsbidraget visat sig motsvara endast 30—40 procent. Uppenbarligen måste denna osäkerhet om de ekonomiska konsekvenserna för kommunen av ett beslut om skolbespisning verka i hög grad hämmande på en önskvärd utveckling av denna hjälpform.

Det mest önskvärda vore givetvis en omläggning av nu ifrågavarande anslag till förslagsanslag. Ett beslut om statsbidrag skulle sedan innebära icke ett fastställande av visst belopp för bidraget utan ett medgivande om 50—80 procents statsbidrag för en verksamhet av godkänd omfattning. En sådan omläggning av bidragsformen torde dock för närvarande — med hänsyn till de betydande ekonomiska konsekvenserna — icke vara möjlig att genomföra. Vid sådant förhållande ter sig en mera riklig medelsanvisning som ofrånkomlig.

Som redan anförts skulle en höjning av anslaget till 1,500,000 kronor knappast innebära någon möjlighet till verksamhetens utvidgning, om de kommuner, som redan anordna skolbespisning med statsbidrag, skulle få skälig del av sina kostnader täckta. Verksamheten behöver dock i olika hänseenden få ökad omfattning. Härom må följande anföras.

I det föregående har visats, att såväl antalet barn, som erhålla tillgång till bespisning, som ock det antal dagar bespisningen fortgår skulle väsentligt ökas, om statsbidraget utginge med högre belopp. Då det beräknade antalet barn för budgetåret 1942/43 utvisar en större höjning, skall dock

denna sida av problemet här lämnas åsido. Däremot bör det erinras om att antalet bespisningsdagar är relativt ringa. Någon mera betydande ändring i detta hänseende torde ej vara att vänta under nu pågående läsår. Under redovisningsåret 1940/41, för vilket i det föregående redogjorts, pågick skolbespisningen i landsbygdsskolorna, där statsbidrag i regel förekom, endast i genomsnitt 17 veckor mot i städerna 29. Något skäl för att skolbarnsbespisningen på landsbygden skulle fortgå kortare tid av läsåret än i städerna kan icke anföras. Det framgår av den nu gjorda rundfrågan till de lokala skolmyndigheterna, att en höjning av statsbidraget till 80 procent av dessa bedömts skola medföra en utökning av den genomsnittliga tiden för bespisningen från 102 dagar till 150 dagar. Sistnämnda siffra borde anses som ett minimum, om bespisningen verkligen skall fylla sin uppgift. Om man utgår från den av skolstyrelserna beräknade sammanlagda kostnaden för skolbarnsbespisningen i dess nuvarande omfattning, omkring 2,5 miljoner kronor, och förutsätter att kostnaderna ökas proportionellt mot ökningen av antalet dagar, skulle en ökning av dagantalet från 102 till 150 innebära en kostnadsökning av cirka 1,250,000 kronor, d. v. s. de sammanlagda kostnaderna för bespisningen skulle uppgå till 3,750,000 kronor. Skulle statsbidraget utgå med 80 procent härav, erfordrades följaktligen ett statsanslag av cirka 3 miljoner kronor. Emellertid anser sig utredningen kunna utgå ifrån att, även med tillämpning av de nu i princip gällande procentsatserna 50 procent och i undantagsfall 80 procent, om betydande utökning av dagantalet skulle kunna åstadkommas, om blott anslaget tilltoges så stort, att dessa procentsatser icke såsom nu behöfve underskridas. För att möjliggöra den utökning av dagantalet, som utredningen anser vara i hög grad angelägen, torde anslaget böra ökas med omkring 750,000 kronor utöver det av skolöverstyrelsen för verksamheten i dess nuvarande omfattning äskade beloppet av 1,500,000 kronor.

Statsunderstöd för skolbarnsbespisning har hittills utgått till knappt hälften av länen. Större belopp har endast kommit sex län till godo, nämligen Göteborgs och Bohus, Värmlands, Jämtlands, Västernorrlands, Västerbottens och Norrbottens län, varjämte till några län mindre anslag beviljats. Emellertid torde det ingalunda förhålla sig så, att behov av statsbidrag icke skulle förefinnas i övriga delar av landet. Om hänsyn framför allt tages till långa skolvägar och högt skattetryck, torde ett icke ringa antal kommuner i åtskilliga län fylla villkoren för statsbidrag. Detta gäller givetvis också om ytterligare ett antal kommuner inom de län, där större statsbidrag nu utgår. I många fall torde det förhålla sig så att man icke känner till möjligheterna att erhålla statsbidrag. I andra fall åter har man icke ansett det lönt att taga något kommunalt initiativ med hänsyn till de betydande utgifter, som skulle förorsakas kommunen, och vilka utgifter på förhand svårigen kunna beräknas.

Även utan närmare utredning är det tydligt, att en väsentlig höjning av anslaget är önskvärd för att kunna vidga verksamheten till sådana kommuner, där man ännu icke vidtagit åtgärder för skolbarnsbespisning. Säkerligen behöves också, jämsides med ökad medelsanvisning, upplysningsverksamhet komma till stånd. Ett betydelsefullt initiativ har i detta hänseende tagits i Västernorrlands län, där ett länets hälsovårdsförbund arbetar för, bland annat, intensifierad skolbarnsbespisning.

Att det finns ett betydande utrymme för en utvidgning av verksamheten till nya områden framgår därav, att år 1941 hade de landskommuner, vars

skattetryck var 15 kronor eller däröver, 1,138,000 invånare. Barnen i skolåldern torde i dessa kommuner uppgå till mellan 90 och 100,000. En utvidgning av verksamheten så att ytterligare exempelvis 10,000 barn skulle bli delaktiga av bespisningen med statsbidrag ter sig under sådana förhållanden ganska blygsam, men härför kräves en ökning av anslaget med omkring 500,000 kronor. Utredningen har härvid utgått från att verksamheten skulle fortgå i medeltal omkring 150 dagar per redovisningsår, samt att statsbidrag skulle erhållas med 50—80 procent.

Slutligen torde böra erinras om att från och med den 1 juli 1942 en ändring skett i statsbidragsvillkoren i så måtto, att skolbespisningen ej längre behöver omfatta alla barn vid en skola. Vidare ha skoldistriktet fått rätt att efter närmare angivna grunder upptaga avgift av vissa målsmän. Anslagsbehovet torde dock ej nämnvärt påverkas av dessa ändringar i författningen.

Utredningen förutsätter, att i fortsättningen statsbidraget skall kunna utgå även till städer efter i stort sett samma villkor som gälla för landsbygdskommuner. En utvidgning av bidragsgrunderna i denna riktning torde emellertid knappast påverka anslagsbehovet.

Sammanfattningsvis vill utredningen framhålla, att en höjning av det för skolbarnsbespisningen utgående anslaget till det av skolöverstyrelsen begärda beloppet 1,500,000 kronor synes erforderlig redan för att kommunerna skola erhålla statsbidrag i den utsträckning, som förutsättes enligt nu gällande principer. En utökning av dagantalet för bespisningen från 102 till 150 dagar torde kräva minst 750,000 kronor i statsbidrag. För utvidgning av skolbarnsbespisningen till sådana kommuner, där villkoren för statsbidrag väl kunna fyllas, men där bespisning ännu ej är anordnad, torde anslaget böra ökas med 500,000 kronor, vilket skulle innebära, att ytterligare omkring 10,000 barn skulle bli delaktiga av bespisningen med statsbidrag.

Utredningen föreslår med stöd av vad som här anförts, att anslaget för budgetåret 1943/44 uppföres med $(1,500,000 + 750,000 + 500,000 =)$ 2,750,000 kronor.

Fråga om utvidgning av möjligheten att erhålla statsbidrag även till städer. Vid anmälan i föl av frågan om statsbidrag till skolbarnsbespisning (propositionen 1942: 169) förklarade jag mig icke beredd att, på sätt av länsstyrelsen i Västernorrlands län ifrågasatts, utsträcka möjligheterna att erhålla bidrag även till städer. Riksdagen uttalade sig emellertid till förmån för en utredning i ämnet. Med anledning härav infordrades yttranden från länsstyrelserna. Av de inkomna utlåtandena inhämtas bland annat.

Stockholms län. Länsstyrelsen finner en utvidgning av statsbidragsbestämmelserna till att gälla även städer under vissa förhållanden motiverad efter prövning i varje särskilt fall. Såsom skäl för bidrag torde emellertid endast i undantagsfall kunna åberopas långa skolvägar. Därest rådande statsfinansiella förhållanden icke lägga hinder i vägen för en utvidgning av bestämmelserna till att avse jämväl stad, har länsstyrelsen icke något att erinra emot, att stad, om än i begränsad omfattning, beviljas statsbidrag för ifrågavarande ändamål.

Uppsala län. Länsstyrelsen anför, att hittills icke inom länet förekommit ett behov av statsbidrag för anordnande av skolbarnsbespisning i stad.

Södermanlands län. Länsstyrelsen anser, att, då skolbarnen i städerna i regel kunna intaga frukostmålet i sina hem, något behov av anordnande av skolbarnsbespisning i städerna icke torde förefinnas i andra fall än beträf-

fande skolbarn från hem med svag ekonomisk ställning. Ett generellt utestängande av stadskommuner från rätten att erhålla statsbidrag till anordnande av skolbarnsbespisning kan sålunda knappast anses var lämpligt.

Östergötlands län. Länsstyrelsen anser det principiellt oriktigt, att en förman av statsmedel utgår till endast vissa skoldistrikt, om behovet därav är lika stort och förutsättningarna i övrigt äro desamma i andra distrikt. Länsstyrelsen anser sålunda, att stads- och landskommuner böra vara likställda i förevarande hänseende.

Jönköpings län. Länsstyrelsen upplyser, att inom detta län skolbarnsbespisning hittills icke varit anordnad inom något skoldistrikt på landsbygden men däremot i Eksjö, Tranås och Vetlanda städer. Behov av att anordna skolbarnsbespisning och de i kungörelsen 1942:262 angivna förutsättningarna för statsbidrag därtill kunna, som erfarenheten jämväl visat, förekomma likaväl i städer som i landskommuner. De förhållanden, som i särskilt hög grad skulle kunna aktualisera behovet av barnbespisning, främst inträffande arbetslöshet, kunna tvärtom väntas göra sig starkast påmint i tätare bebyggda orter. Att ur dessa synpunkter göra åtskillnad mellan stad och landsbygd torde därför sakna fog. Länsstyrelsen förordar, att städernas skoldistrikt berättigas till statsbidrag på samma villkor som skoldistrikt på landsbygden.

Kronobergs län. Anordnande av skolbarnsbespisning får anses vara en välfärdsanordning av aktuell betydelse icke minst under nuvarande förhållanden och knappast av mindre vikt i städerna än på landsbygden. Vad länets städer angår kunna även långa skolvägar komma i fråga som skäl för att bereda möjlighet för barnen att under frukostrasten erhålla en fullgod måltid. De sociala skälen för anordnande av skolbarnsbespisning torde också göra sig gällande i lika mån i städerna som i landskommunerna. Under berörda förhållanden torde vägande skäl kunna anses förefinnas för att stadskommunerna i Kronobergs län icke skola vara uteslutna från möjligheten att erhålla statsbidrag till skolbarnsbespisning åtminstone beträffande vissa ytterområden.

Kalmar län. Såvitt länsstyrelsen kan finna saknas anledning att i det avseendet, varom här är fråga, göra åtskillnad mellan land och stad. Därest sådana förhållanden, som enligt statsbidragskungörelsen utgöra villkor för att skoldistrikt på landsbygden skall kunna komma i åtnjutande av statsbidrag till skolbarnsbespisning, äro förhanden jämväl i stad, kan länsstyrelsen sålunda icke finna annat än att det ur rättvisesynpunkt är riktigt, att jämväl stadskommun beredes möjlighet att erhålla statsbidrag till skolbarnsbespisning. Sedan åtskilliga år tillbaka har skolbarnsbespisning förekommit i de tre största av länets städer, och avgörande för tillkomsten av denna bespisning synas ha varit bland andra de omständigheter, som enligt statsbidragskungörelsen uppställts såsom statsbidragsvillkor.

Gotlands län. Länsstyrelsen anser sig icke för närvarande ha anledning att ifrågasätta någon ändring i fråga om urvalet av till statsbidrag berättigade skoldistrikt.

Blekinge län. I gällande författning stadgade förutsättningar för statsbidrag till skolbarnsbespisning torde uppfyllas även av ett flertal stadskommuner. Även om skolbarnen i städerna genom jämförelsevis kort skolväg ha större möjligheter att intaga sina måltider i hemmet, torde desamma, särskilt under nu rådande kristid, vara ur näringsynpunkt avsevärt sämre ställda än landsbygdens barn. Länsstyrelsen anser det därför vara av stor betydelse, om även stadskommuner erhålla rätt till statsbidrag för skolbarns-

bespisning i den mån sådana förutsättningar för bidrag föreligga, som nu fordras för skoldistrikt på landsbygden.

Kristianstads län. Det synes länsstyrelsen angeläget, att skolbarnsbespisning särskilt med hänsyn till svårigheterna med livsmedelsförsörjningen och ransoneringen av viktiga livsmedel på allt sätt uppmuntras och understöddes. Inom länet finnes skolbarnsbespisning anordnad i tre av länets städer. Urvalet av i bespisningen deltagande synes ha skett i god överensstämmelse med vad som stadgas i statsbidragskungörelsen. Trots att det nuvarande statsfinansiella läget icke inbjuder till att ytterligare vidga statens bidragsverksamhet, anser sig dock länsstyrelsen av principiella skäl böra tillstyrka, att även stadskommuner, som anordna skolbarnsbespisning och som uppfylla i kungörelsen närmare angivna villkor, böra kunna ifrågakomma till erhållande av statsbidrag.

Malmöhus län. Därest för beviljande av statsbidrag till ifrågavarande välfärdsanordning jämväl till stadskommuner samma villkor antagas bli gällande som i statsbidragskungörelsen stadgas för landskommuner, torde grundad anledning att härutinnan göra åtskillnad medan landsbygd och städer i och för sig icke förefinnas. De i kungörelsen stipulerade villkoren för erhållande av statsbidrag äro enligt länsstyrelsens mening av den art, att den ifrågasatta utvidgningen åtminstone för närvarande icke skulle för Malmöhus läns vidkommande medföra någon merutgift för statsverket. Länsstyrelsen har härvid tolkat kungörelsen så, att statsbidrag tillkommer allenast kommun, som belastas av sådant skattetryck att bidrag av skatteutjämningsmedel åtnjutes. Under angivna förhållanden anser sig länsstyrelsen icke böra avstyrka, att jämväl städer komma i åtnjutande av statsbidrag för berörda ändamål.

Hallands län. Länsstyrelsen finner det visserligen med rätt och billighet överensstämmande, att stadskommuner, vilka fylla de allmänna villkoren för erhållande av statsbidrag, också må kunna erhålla sådant, men länsstyrelsen anser sig med hänsyn till det statsfinansiella läget ej för närvarande böra förorda någon utvidgning av bidragsrätten.

Göteborgs och Bohus län. Då enligt länsstyrelsens mening intet skäl talar för att stadskommunerna i nu förevarande hänseende skola ställas i annat läge än landskommunerna, tillstyrker länsstyrelsen, att även stadskommun, som uppfyller de i bidragskungörelsen angivna förutsättningarna, skall erhålla statsbidrag för anordnande av skolbarnsbespisning.

Älvsborgs län. Bortsett från frågan om det kommunala skattetrycket synas de för erhållande av statsbidrag stadgade förutsättningarna lika väl kunna vara för handen i städerna som på landsbygden. Under depressionstider och för närvarande på grund av livsmedelsransoneringen torde barnen i städerna i stort sett vara mera utsatta för undernäring än barnen på landsbygden. I fråga om behovet av statsbidrag på grund av det kommunala skattetrycket är det väl så, att städerna i allmänhet äro mindre skattetyngda än landskommunerna. Sådant behov kan emellertid tänkas uppstå i större utsträckning i samband med den nedgång i skatteunderlaget, som kan befaras vid en kommande övergång från krigs- till fredsproduktion, då själva behovet av skolbarnsbespisning samtidigt torde komma att ökas. Länsstyrelsen anser det alltså önskvärt, att jämväl åt skoldistrikt i rikets städer beredes möjlighet att erhålla statsbidrag till skolbarnsbespisning i samma utsträckning som på landsbygden.

Skaraborgs län. Ehuru städerna inom länet icke till folkmängden äro särskilt stora, är deras ytvidd i många fall ganska betydande. Ytterområdenas

bebyggelse är ibland ganska gles, och skolorna äro vanligen förlagda till städernas centrala delar, varför barnens skolvägar stundom kunna bliva ganska långa. På landsbygden finnas flera köpingar och åtskilliga större municipalsamhällen med en bebyggelse, som föga skiljer sig från städernas. En gränsdragning mellan å ena sidan städerna och å andra sidan landsbygden i vad avser möjlighet att erhålla statsbidrag till skolbarnsbespisning måste förden skull bli ganska irrationell. På grund härav tillstyrker länsstyrelsen, att jämväl stadskommuner böra kunna ifrågakomma för erhållande av sådant bidrag.

Värmlands län. Obestriddigen är behovet av statsbidrag till skolbarnsbespisning störst i skoldistrikt på landsbygden. Så länge anslaget av statsfinansiella skäl icke kan beräknas helt förslå till statsbidrag i den omfattning, som hittillsvarande bestämmelser avsett att möjliggöra, synes det länsstyrelsen icke vara till fördel att utvidga området för bestämmelsernas tillämpning. Länsstyrelsen vill icke bestrida att starka principiella skäl kunna tala för att även skoldistrikt i städer böra kunna erhålla statsbidrag till skolbarnsbespisning. Länsstyrelsen vill emellertid understryka, att behovet av statsbidrag i första hand bör tillgodoses för landsbygdens kommuner och att stadskommunerna icke till de förstnämndas nackdel böra konkurrera om anslaget.

Örebro län. Förhållandena i vissa städer måste anses fullt likartade med dem som råda på landsbygden. Så är inom detta län fallet beträffande Karlskoga stad, som tillkommit genom ombildning av en hel landskommun. Länsstyrelsen finner starka skäl tala för att stadskommuner bli likställda med landskommuner i fråga om rätt till statsbidrag.

Västmanlands län. Ur principiell synpunkt sett synes knappast tvekan kunna råda om, att anledning icke förefinnes att under i övrigt likartade förhållanden behandla barn från stadssamhällen mindre rundhänt än landsbarn. Emellertid torde det, såvitt länsstyrelsen kan bedöma saken, endast i undantagsfall inträffa, att omständigheterna i ett stadssamhälle betinga, att statsverket kan anses böra ikläda sig utgifter för skolbarnsbespisning. Förutsättningarna härför vore väl, dels att staden i fråga genom inkorporering av stora landsbygdsområden vore till arealen synnerligen stor, dels ock att samtidigt staden vore särskilt skattetyngd. Länsstyrelsen har härvid svårt att uttala sig för en generell utsträckning av rätten till statsbidrag till stadssamhällen men skulle dock kunna tänka sig, att skoldistrikt i stad efter där om hos Kungl. Maj:t gjord ansökan i fall då synnerliga skäl därför åberopats skulle kunna från fall till fall förklaras berättigat att åtnjuta statsbidrag för ändamålet.

Kopparbergs län. Länsstyrelsen anser det principiellt riktigt, att stadskommunerna likställas med landskommunerna i förevarande hänseende. Samma behov av anordnande av skolbarnsbespisning liksom samma behov av statsbidrag på grund av högt kommunalt skattetryck kunna föreligga beträffande såväl lands- som stadskommuner. Vad särskilt angår »lång skolväg» vill länsstyrelsen framhålla, att den pågående rationaliseringen av skolväsendet i vissa fall medfört, att i städernas närhet liggande landsbygds-skolor indragits och skolbarnen därstädes hänvisats till närliggande stad. Särskilt under nu rådande förhållanden på livsmedelsmarknaden torde det ofta vara svårare i städerna än på landsbygden att anskaffa erforderlig och lämplig kost till skolbarnen. Länsstyrelsen finner det därför önskvärt att, därest av statsfinansiella skäl stadskommunerna icke allt framgent anses kunna i förevarande avseende jämsställas med landskommunerna, åtminstone för nästa redovisningsår stadskommunerna tillerkännas statsbidrag till anordnande av skolbarnsbespisning under samma villkor som landskommunerna.

Gävleborgs län. Länsstyrelsen anser att även stadskommuner, som fylla i bidragskungörelsen angivna förutsättningar, under normala tider böra komma i åtnjutande av statsbidrag. Därest emellertid för närvarande hinder skulle anses föreligga för genomförandet av en sådan ändring i full utsträckning, anser länsstyrelsen det dock synnerligen önskvärt, att åtminstone de mest skattetyngda stadskommunerna även under nuvarande förhållanden erhålla statsbidrag för ifrågavarande ändamål.

Jämtlands län. Enligt länsstyrelsens mening borde även stadskommuner, som fylla i bidragskungörelsen angivna förutsättningarna kunna ifrågakomma till erhållande av statsbidrag. Länsstyrelsen saknar emellertid möjlighet att bedöma, huruvida det nuvarande statsfinansiella läget medgiver en sådan ändring av nu gällande statsbidragsvillkor.

Västernorrlands län. Länsstyrelsen har från folkskolestyrelserna i länets fyra städer, i vilka samtliga skolbarnsbespisning förekommer, uppgifter om antalet barn, för vilka behov av skolbarnsbespisning kan anses föreligga. Länsstyrelsen hänvisar till följande sammanställning:

	Antal barn från hem med svag ekonomisk ställning m. m.	Antal barn med lång skolväg	Hela kommunala utdebiteringsbehovet per skattekrona år 1941, kronor
Härnösand	308	150	16: 25
Sundsvall	335	115	16: 10
Sollefteå	39	—	13: 25
Örnsköldsvik	35	35	13: 80
Summa	717	300	

Såsom hem med svag ekonomisk ställning skulle enligt länsstyrelsens anvisningar till folkskolestyrelserna betraktas hem, där barnens kost kunde befaras av ekonomiska skäl bli otillräcklig eller ur näringsfysiologisk synpunkt mindre tillfredsställande till sammansättningen. Till barn med lång skolväg ha hänförts barn med hemmen på sådant avstånd från skolan, att de icke under måltidsrast kunna besöka hemmet för intagande av måltid.

Uppgifterna ge vid handen, att behov av skolbarnsbespisning föreligger i icke ringa utsträckning jämväl i länets städer. Då kostnaderna för en tillfredsställande barnbespisning äro relativt betydande och skattetrycket jämförelsevis stort, måste enligt länsstyrelsens uppfattning behov av statsbidrag till dessa kostnader anses föreligga. Principiella skäl för undantagande av städerna från möjligheten att erhålla statsbidrag synas icke föreligga. Länsstyrelsen får därför tillstyrka sådan ändring av bidragskungörelsen, att jämväl städer, som uppfylla villkoren för statsbidrag, skola kunna beviljas sådant.

Västerbottens län. För detta läns vidkommande är en ändring i nu gällande bestämmelser icke direkt påkallad, enär städerna ha så pass god ekonomisk ställning, att de sannolikt icke skulle kunna ifrågakomma till bidrag. Länsstyrelsen anser emellertid, att det icke finnes någon anledning att undantaga städerna från bidrag till skolbarnsbespisning, då under nuvarande förhållanden i allmänhet en viss förskjutning i hjälpbehovet från land till stad otvivelaktigt ägt rum.

Norrbottens län. Länsstyrelsen anser lämpligt, att även städer erhålla statsbidrag till ifrågavarande ändamål under de redan stadgade förutsättningarna.

Skolöverstyrelsen har förklarat sig för sin del icke ha något att erinra mot en utvidgning även till städer av möjligheterna att erhålla statsbidrag till skolbarnsbespisning, därest det statsfinansiella läget medgiver en höjning av anslaget. *Överstyrelsen* anför.

Flertalet av de omständigheter, till vilka hänsyn vid beviljandet av statsbidrag skall tagas, ha den innebörd, att landskommunerna i allmänhet böra erhålla företräde framför städerna. Landskommunerna ha dels större behov av att skolbarnsbespisning över huvud anordnas (längre skolvägar, större antal barnrika familjer, lägre levnadsstandard och lägre grad av näringshygienisk upplysning), dels också i stort sett sämre finansiella förutsättningar än städerna och därför större behov av att för ändamålet erhålla hjälp av staten. *Skolöverstyrelsen* anser därför, att statsbidragen till skolbarnsbespisning i främsta rummet böra förbehållas landskommunerna.

Å andra sidan vill *överstyrelsen* icke bestrida, att det måste anses vara principiellt riktigtast, att stadskommuner, som fylla de i bidragskungörelsen angivna förutsättningarna, även borde kunna ifrågakomma till statsbidrags erhållande. Detta från flera håll framförda önskemål kan anses böra vinna ökat beaktande genom de nu rådande förhållandena på livsmedelsmarknaden. Hem i städerna torde ofta under denna tid ha svårare än hem å landsbygden att anskaffa erforderlig och lämplig kost åt skolbarn.

Därest möjligheten att erhålla statsbidrag skall utsträckas även till städerna, är en utökning av anslaget ofrånkomlig. *Överstyrelsen* saknar möjlighet att överblicka det statsfinansiella läget och har därför icke velat framställa något förslag i denna riktning.

Statskontoret har förklarat sig icke kunna tillstyrka, att gällande kungörelse angående statsbidrag till anordnande av skolbarnsbespisning ändras därhän, att jämväl stadskommun erhåller möjlighet att komma i åtnjutande av statsbidrag för sådant ändamål. Ämbetsverket anför.

Statskontoret vill icke förneka, att det ur strängt principiell synpunkt framstår som mest konsekvent att medgiva jämväl stadskommun, som fyller de i gällande kungörelse angående statsbidrag till anordnande av skolbarnsbespisning angivna förutsättningarna, rätt till sådant bidrag. Emellertid måste, som *skolöverstyrelsen* jämväl framhållit, vid bedömandet av spørgsmålet om ett utsträckande även till städerna av möjligheterna att erhålla statsbidrag för sådant ändamål de statsfinansiella hänsynen bliva utslagsgivande. I avseende härå vill *statskontoret* erinra, att för innevarande budgetår vid fördelningen av anslaget till bidrag till anordnande av skolbarnsbespisning, 1,000,000 kronor, icke fullt 40 procent av de beräknade totalkostnaderna kunnat täckas av statsmedel, medan ovanberörda kungörelse medgiver statsbidrag ända upp till 80 procent, när särskilda omständigheter därtill föranleda. Det för landsbygdens del förefintliga behovet av statsbidrag har sålunda kunnat tillgodoses endast i begränsad omfattning. Härtill kommer, att skolbarnsbespisning finnes anordnad i städerna i betydande utsträckning, oaktat att statsbidrag icke för närvarande utgår. Ifrågavarande verksamhet har alltså, relativt sett, betydligt mindre omfattning på landsbygden än i städerna. Med hänsyn härtill och då i nuvarande statsfinansiella läge vid budgetavvägningen någon mera betydande höjning av anslaget icke lär kunna förutses för budgetåret 1943/44, torde tillgängliga medel alltjämt böra förbehållas landsbygdens skoldistrikt, där de mest trängande behoven otvivelaktigt finnas och där möjligheten att erhålla statsbidrag måste anses äga förhållandewis större ekonomisk betydelse än i stadskommunerna.

När jag i fjol förordade en höjning av anslaget till skolbarnsbespisning från 400,000 kronor till 1,000,000 kronor, hänvisade jag bland annat till att starkt ökade krav ställdes på statsmakterna att medverka till förebyggande av menliga följder för skolungdomen av den inträdda knappheten på livsmedel. Den äskade anslagshöjningen bifölls av riksdagen. Enligt gällande statsbidragskungörelse skall bidrag i regel kunna utgå med upp till 50 procent och i vissa fall ända upp till 80 procent av vederbörande skoldistrikts kostnader för denna verksamhet. Det livliga intresse, som på många håll visats för skolbarnsbespisningen, har emellertid lett till, att anslaget, trots den i fjol genomförda höjningen, icke medgivit en tilldelning av statsbidrag med högre belopp än som motsvarar i genomsnitt omkring 40 procent av kostnaderna. Härigenom har verksamheten hämmats. Framför allt synes den icke åsyftade begränsningen av bidragens storlek i många fall ha kommit att utgöra ett hinder för att utsträcka bespisningen över en tillräckligt lång tidsperiod.

På de skäl, som jag i fjol anförde, är jag beredd att även för nästa budgetår tillstyrka en väsentlig höjning av de statliga bidragsmedlen till skolbarnsbespisningen. Skolöverstyrelsen har i sina anslagsäskanden hemställt om en höjning av anslaget med 500,000 kronor. Härigenom skulle skoldistriktet få en avsevärt större del av sina verkliga kostnader täckta än som är fallet med nuvarande medeltilldelning. För att möjliggöra att tiden för bespisningen utsträcker och för att stimulera intresset för verksamheten inom sådana skoldistrikt, där bespisning ännu icke förekommer, har befolkningsutredningen föreslagit, att statsbidragsmedlen härutöver höjas med 1,250,000 kronor till 2,750,000 kronor. Till grund för befolkningsutredningens kalkyler ligger en ingående undersökning angående bespisningens omfattning under läsåret 1941/42, då emellertid de fördelade statsbidragen utgjorde icke fullt 500,000 kronor mot något över 1,000,000 kronor för innevarande läsår. Enligt min mening bör det aktuella behovet av bespisning inom sådana distrikt, där påtagligt intresse för saken kommit till uttryck, kunna tillgodoses under förutsättning, att anslaget nu höjes med 1,250,000 kronor, d. v. s. till 2,250,000 kronor. En sådan ökning av statsbidragsmedlen torde även vara ägnad att främja intresset för bespisningen inom andra skoldistrikt än dem, som för närvarande bedriva sådan verksamhet. Jag erinrar i detta sammanhang om att anslaget fördelas av Kungl. Maj:t, som vid prövningen av statsbidragsansökningarna har att fästa avseende vid icke blott kommunernas ekonomiska ställning utan även det antal barn, för vilka bespisning avses att bli anordnad. Vid medelsfördelningen bör självfallet tillses, att så många barn som möjligt, vilka ha behov av bespisning, komma i åtnjutande därav.

Såsom av redogörelsen i det föregående framgår, har inom Västernorrlands län tagits ett initiativ beträffande en viss vetenskapligt kontrollerad försöksbespisning av skolbarn i syfte att söka utröna, vilka verkningar en mer eller mindre fullständigt genomförd skolbarnsbespisning medför i fråga om barnens allmänna hälsotillstånd och förmåga att tillgodogöra sig undervisningen.

Initiativet är värt erkännande, och det är att hoppas, att försöken skola leda till det åsyftade resultatet. Därest försök av denna eller liknande art framdeles göras, torde statsbidrag för ändamålet få utgå från förevarande anslag med belopp, som av Kungl. Maj:t från fall till fall prövas skäligt.

Fjölårets riksdag ifrågasatte, huruvida icke stadskommuner, som fylla de i bidragskungörelsen angivna förutsättningarna, även borde kunna ifrågakomma till erhållande av statsbidrag. Flertalet länsstyrelser ha funnit rättvisan kräva, att städerna i detta hänseende likställas med landskommunerna. Några principiella invändningar torde icke kunna anföras häremot. Anledningen till att städerna hittills icke ansetts böra erhålla statsbidrag har sin grund i rent praktiska hänsyn. Bidragsverksamheten var nämligen från början upplagd såsom en försöksanordning med huvudsyfte att främja anordnandet genom kommunala initiativ av skolbarnsbespisning inom de landsbygdskommuner, där behovet var mest framträdande och vilka tillika med hänsyn till det kommunala skattetrycket voro i behov av statsbidrag. De flesta städer hade redan anordnat skolbarnsbespisning utan bidrag av statsmedel, och deras ekonomiska ställning var i allmänhet icke så svag, att statsbidrag kunde anses motiverat. Sedan bidragsverksamheten numera väsentligen mist sin karaktär av försöksanordning, ha skälen för att begränsa bidragen till att avse endast skoldistrikt på landsbygden försvagats. Jag har därför icke funnit anledning att motsätta mig, att även städer på samma villkor som landskommuner skola kunna från och med nästa budgetår komma i åtnjutande av statsbidrag till skolbarnsbespisning. Då endast ett fåtal städer härvid torde kunna komma i fråga, synes ett sådant medgivande icke kunna i högre grad påverka anslagsbehovet. Jag förutsätter, att prövningen av ansökningar från städer skall för varje särskilt fall ankomma på Kungl. Maj:t. Vid bedömningen av förutsättningarna för tilldelande av statsbidrag torde därvid böra tagas hänsyn icke blott till det kommunala skattetryckets storlek utan även till vederbörande stads ekonomiska ställning i övrigt.

Åberopande det anförda hemställer jag, att Kungl. Maj:t måtte föreslå riksdagen

att till *Folkskolor m. m.: Bidrag till anordnande av skolbarnsbespisning* för budgetåret 1943/44 anvisa ett *reservationsanslag* av kronor 2,250,000.

Med bifall till denna av statsrådets övriga ledamöter biträdade hemställan förordnar Hans Maj:t Konungen, att till riksdagen skall avlätas proposition av den lydelse, bilaga vid detta protokoll utvisar.

Ur protokollet:

Astrid Charpentier.